

15 évvel ezelőtt, 1996 júniusában távozott az örökkévalóságba a Bokor Község színes papi egyénisége, **Havasy Gyuszi bácsi** (a búcsúztatókat ld. „Érted vagyok”, 1996. október, 22-23.). Halálának évfordulóján azzal a méltatással emlékezünk meg róla, amely *A magyar katolikusok szenvedései 1944 és 1989 között c. könyvéről* (a szerző kiadása, 1990, 443 oldal) hangzott el a Vatikáni Rádióban, 1991. február 18-án.

Havasy Gyula

A magyar katolikusok szenvedései 1944 és 1989 között

Megrendítő olvasmány ez a dokumentumgyűjtemény, bár korántsem „olvasmányos”, az adathalmazt csak lassan lehet megemészteni. Inkább nyersanyagot szolgáltat, félkész termékeket egy később megírandó monográfiához, összegzéshez, amelyhez még gyűjteni akarja a további adatokat Havasy Gyula nagysápi pap. Ő maga is az üldözött papok sorába tartozik, akiket – több-kevesebb adattal – felsorakoztat előttünk a magyar történelem sötét korszakaiból, a hitleri időkből és a sztálinista-rakosista-kádár korszakokból. De nemcsak katolikus papok, szerzetesek és apácák, hanem az üldözött idején katolizált zsidók, világiak is felvonulnak a „mártírok” seregében.

A hitleri időkből 100 pap, a Rákosi-Kádár rezsim börtöneiből, internálótáboraiából 600 pap név szerinti szenvedésadatait közli. Ismertet 11 egyházpolitikai „konceptiós pert”, 2000 apáca és 800 szerzetes internálását, 59 szerzetesrend eltörlését, 10 000 nővér és 1500 szerzetes szétosztását, bázisközösségek fiataljainak és képzett katolikusainak hátrányos megkülönböztetését, zaklatását. Feleleveníti az Állami Egyházügyi Hivatal által irányított, elnyomott, „megnyesett”, kompromisszumokra és egyházat romboló együttműködésre kényszerített magyar egyháziak és hívek tragikus helyzetét. Kompromisszum és árulás váltakozik sokak hősiességével és vértanúságával.

Sok Havasy által idézett adatot már eddig is ismertünk, például Mindszenty József hercegprímás életét, konceptiós perét, elsősorban a vértanú bíboros Emlékirataiból. Számos adat rendelkezésünkre állt továbbá olyan kiadványokból, mint például András Imre és Morel Gyula *Die katholische Kirche in Ungarn (1945-1982)* című dokumentációja, vagy páter András Imre – a bécsi Magyar Egyházzociológiai Intézet vezetője – különböző folyóiratokban megjelent tanulmányai.

Havasy Gyula sokat merített – kellő kritikával – Gergely Jenő munkáiból. Ezek az utóbbi években megbízhatóbbak lettek, mint a Miklós Imre „uralkodása” alatt működő cenzúra korszakában, bár még a Vigilia által kiadott „Az 1950-es egyezmény”-hez is több kritikai megjegyzést fűzhetünk.

Havasy Gyula azonban számos adatot, anyagot maga gyűjtött össze éppen a papi perekhez, a szerzetesek és a kisközösségek üldözéséhez. A Bulányi-ügynek aránytalanul bő teret szentel – ez az anyag 17%-át teszi ki –, mivel, mint maga írja: „ezt kihagyni az 1976 utáni időszakból, ez lenne a félrevezetés, történelemhamisítás, az Olvasó manipulálása”.

Ezek után idézzük még Havasy Gyula forrásanyagul szolgáló dokumentumgyűjteménye előszavát (6. o.): „A történelmet a ’győztesek’ szokták írni. Ez a gyűjtemény a ’legyőzöttek történelme’ akar lenni. A válogatás és csoportosítás ehhez a célkitűzéshez igyekszik hűséges lenni. Senki se várjon tudományos igényű, átfogó kortörténetet e könyv lapjain.

Az egyházközösség egységét építi a kiengesztelődés. Ez kétpólusú. Az igazság kimondása mellett a Miatyánk szellemében ne csak a ’legyőzöttek’ bocsássanak meg az elszenvedett gyötrelmek okozóinak. A másik pólus ugyanolyan hangsúlyú része a kiengesztelődésnek: a ’győztesek’ beismerése, bűnbánata és bocsánatkérése. Elődeik hibáért is. Amik nyilvánosak voltak, azokért természetesen nyilvánosan. Ha rendelkezésre álltak volna ilyen dokumentumok, a ’legyőzöttek történelme’ készségesen hozta volna nyilvánosságra. Igen sajnálatos e hiányosság. De ezért nem lehet egyoldalúan elmarasztalni ezt a gyűjteményt.

Elsősorban a közölt idézetek beszéljenek. Ezért szerepel a szövegek végén zárójelben a szerző neve, hogy mindjárt kitűnjön az idézetet adó világnézeti hovatartozása. A könyv végén pedig a Névmutató segít nyomon követni személyek, csoportok szereplését, vagy néhány év alatti formáló-

dását. Az anyagok ilyen megjelenítése a gondolkodó Olvasót tiszteli meg azzal, hogy felkínálja az egyéni kiértékelést.”

Eddig Havasy Gyula bevezetője.

A sok-sok „legyőzött” szenvedő valójában „győztes” – Krisztus kegyelme erejében. De a történelmi igazságnak tartozunk azzal, hogy tárgyilagosan feltárjuk üldöztetésük tényeit. Természetesen ők az elsők, akik megbocsátanak – Krisztus példájára – ellenségeiknek is. De legalább legyen meg az erkölcsi rehabilitálásuk, ha már a „bukott rendszer” elmulasztotta a jogi rehabilitációt. Sajnos az elmúlt közel fél évszázad sebeket hagyott az egyházakban: az elnyomtatás és megnyesés nyomai ma is érezhetők. Itt nem is annyira az intézmények-mozgalmak-struktúrák megnyesésére gondolunk, hanem a lelkekben okozott károokra. Egyrészt azokéban, akik akár számításból és karriervágyból, akár talán az egyház előrelépésének segítése ürügyén, vagy naivan, jó szándékból együtt működtek az elnyomó rendszerrel. Másrészt nyomot hagyott azok lelkében is, akik börtönben és internálótáborban töltöttek éveket, és frusztráltak lettek, akiknek – ha lelki erejük nem is, de – fizikai és szellemi erejük megtört. Nyomot hagyott azoknak a fiatal papoknak a lelkében, akiket állandóan áthelyeztek vagy félreállítottak egyszerűen azért, mert szépen dolgoztak az ifjúság körében.

Nem ítélünk, mert egyedül Isten az irgalmas Bírója mindenkinek. De fejet hajtunk Krisztus mai tanúi előtt! Hisszük, hogy tanúságtételük nem volt hiábavaló: szenvedésük magvetés, amelyből majd a holnap megújuló egyháza kibontakozik.

Hálásaknak kell lennünk Havasy Gyulának e fontos dokumentumgyűjteményért, még ha – éppen az ő szándéka szerint is – folytatni kell is az adatgyűjtést, hogy teljesebbé tegyük a magyar katolikusok szenvedéseinek adattárát.